

Соціально-комунікативні компетенції в системі професійних компетенцій майбутнього вчителя-філолога

Т.М. Пушкар
Житомирський державний університет імені Івана Франка,
м. Житомир, Україна

Система професійних компетенцій майбутнього вчителя-філолога перебуває у тісному зв'язку із загальною системою компетенцій особистості, затвердженою європейськими документами про освіту. Так, європейська концепція компетенцій «Tuning» передбачає у понятті компетенції: знання на рівні розуміння (власне професійні знання у своїй галузі, здатність до поповнення необхідних для професійного й особистісного зростання знань); знання на рівні діяльності (здатність до застосування здобутих на рівні розуміння знань, їх оперативна реалізація у діяльності, в тому числі й професійній); знання на рівні буття (система професійних та загальнолюдських цінностей, здатність до співіснування з іншими людьми в соціумі) [1]. Загалом же європейськими документами передбачено вісім ключових компетенцій: рідномовна компетенція; іншомовна компетенція; природничо-технічна компетенція; інформаційно-технологічна компетенція; навчальна компетенція; міжособистісна (міжкультурна та соціально-комунікативна) компетенція; громадянська компетенція; підприємницька компетенція; культурна компетенція [2].

Компетенція майбутнього вчителя-філолога визначається нами як загальна готовність майбутнього фахівця до встановлення зв'язку між професійними знаннями і конкретною ситуацією професійної діяльності, тобто комплекс професійних знань, умінь, навичок майбутнього вчителя-філолога, необхідних для вирішення професійних завдань діяльності.

Значення соціально-комунікативних компетенцій у системі професійних компетенцій особистості відзначають у своїх працях Н. Бібик, О. Варламова, О. Верещагін, І. Зимня, В. Кричевський, О. Локшина, О. Овчарук та ін. Науковці передбачають у соціально-комунікативній компетенції такі компоненти: продуктивну співпрацю з різними партнерами в групі, команді, класі, педагогічному колективі; виконання різноманітних соціально-комунікативних ролей; здатність керувати своїми взаєминами з іншими учасниками навчально-виховного процесу; вміння застосовувати продуктивні стратегії розв'язання конфліктів в освітньому просторі; здатність брати на себе відповідальність за прийняті професійно-педагогічні рішення; вміння емоційно позитивно налаштовуватися на комунікації з різними учасниками освітнього процесу тощо [3].

Соціально-комунікативна компетенція особистості – це її базисна інтегральна характеристика, яка відображає рівень розвитку комунікативних зв'язків з іншими людьми, забезпечує оволодіння соціальною реальністю за допомогою комунікативних механізмів і дає можливість ефективно впливати на свою поведінку та поведінку інших у комунікативному середовищі [4]. Соціальна складова соціально-комунікативної компетенції передбачає набуття майбутнім фахівцем професійно-особистісної незалежності в судженнях та оцінках, прагнення професійного успіху, вміння успішно реалізувати міжособистісні відносини в системі «вчитель-учень»; комунікативна складова передбачає сукупність навичок і вмінь майбутнього вчителя-філолога до ефективного спілкування з учасниками освітнього процесу, здатність встановлювати і підтримувати комунікативну сферу в професійному й особистісному відношенні. Від рівня сформованості соціально-комунікативної компетентності вчителя-філолога залежить його здатність змінювати коло спілкування, глибину й обсяг комунікативних зв'язків, розуміти і бути зрозумілим у комунікативному просторі сучасної освітньої сфери.

Специфіка соціально-комунікативних компетенцій майбутнього вчителя-філолога визначається емоційно-вольовими характеристиками його професійної діяльності та специфікою його професійних знань, умінь та навичок. Фактично його професійна компетентність включає педагогічну компетентність і філологічну компетентність. Тому соціально-комунікативна компетенція вчителя-філолога також має дві сторони – суто педагогічну (педагогічне спілкування та спілкування в освітньому соціумі), та філологічну (соціально-комунікативні характеристики філологічної компетентності). Філологічна компетенція при цьому передбачає знання наукової термінології, світової історії культури, мови й літератури, країнознавчі знання, знання стилістичних прийомів, здатність співставляти мовні явища, виявляти зв'язок між ідеями, поняттями, фактами, подіями, поняттями у своїй професійній сфері, здатність до відтворення прочитаного чи почутого. Науковці відносять до філологічної компетенції кілька основних компонентів – лінгвістичний (або ж лінгводидактичний), загальногуманітарний, естетичний, стратегічний, інформаційний, особистісний, самоосвітній, культуру читання та культуру естетичного сприйняття дійсності [Галкіна Г. Компетентність майбутнього вчителя-філолога в сучасній освітній системі / Галина Галкіна // Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції. – Переяслав-Хмельницький, 2001. – С.71-73.]. Ми вважаємо, що кожен із зазначених компонентів містить соціально-комунікативний компонент, як це представлено у таблиці 1.

Таблиця 1.

Соціально-комунікативний компонент основних філологічних компетенцій майбутнього вчителя-філолога

Компонент філологічної компетенції майбутнього вчителя-філолога	Його характеристика	Зв'язок з соціально-комунікативною компетенцією вчителя-філолога
Лінгвістичний (лінгво-дидактичний)	Вміщує систему внутрішньо сприйнятих знань про функціонування рідної чи іноземної мови. Проявляється у використанні здобутих знань у практичній мисленнєвій та мовній діяльності	Лінгвістичний компонент передбачає розвиток лінгвістичних навичок майбутнього вчителя-філолога, які проявляються у безпосередній професійній комунікації з учнями під час вивчення рідної та іноземних мов
Загально-гуманітарний	Вміщує систему знань та навичок загальногуманітарного характеру про місце роль, значення тієї чи іншої мови в загальногуманітарній сфері	Загальногуманітарний компонент виявляє рівень загальної мовленнєвої культури вчителя-філолога та її вплив на систему професійних та особистісних комунікацій
Соціо-культурний	Вміщує систему знань про загальні закони соціального функціонування та розвитку мовного середовища, його зв'язок з розвитком культури певної особистості, групи, соціуму загалом	Соціокультурний компонент впливає на специфіку комунікацій вчителя-філолога в конкретному соціальному середовищі сільської\міської школи, особистого\професійного спілкування з урахуванням віку, соціального й культурного статусу та особистісних характери стиків учасників комунікативного процесу

Список використаної літератури:

1. Комплекс нормативних документів для розробки складових системи галузевих стандартів вищої освіти / [уклад. Я. Я. Болюбаш, К. М. Левківський, В.Л. Гуло, Л. О. Котловець, Н. І. Тимошенко]; за заг. ред. В. Д. Шинкарука. – М. МОН України, Інститут інноваційних технологій і змісту освіти, 2008. – 71 с.
2. Зимняя И. А. Ключевые компетенции – новая парадигма результат современного образования / И. А. Зимняя // Высшее образование сегодня. – 2003. - №5. – С.34-42.
3. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи [бібліотека з освітньої політики] / Н. М. Бібік, Л. С. Ващенко, О.І. Локшина, О. В. Овчарук, Л. І. Парашенко, О. І. Пометун, О. Я. Савченко та ін.; під заг.ред. О. В. Овчарук. – К. : КІС, 2004. – 112 с.
4. Hymes D. On Communicative Comretens / D. Hymes // Sociolinguistics / ed by J.V.Pride, J.Holmes. – Harmondsworth : Penguin, 1972. – P.269-293.